

Izvorni naučni članak

UDK: 336.221:334.726; 336.227.1/.2

doi: 10.5937/ekonhor1403177D

OCENA EFEKATA MEĐUNARODNOG PORESKOG PLANIRANJA

Srđan M. Đinđić*

Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu

U ovom radu valorizujemo efekte osnovnih instrumenata međunarodnog poreskog planiranja, koji se odnose na efekte odlaganja repatrijacije međunarodnog dohotka, efekte realokacije međunarodnog dohotka i efekte tekućih i perspektivnih reformskih tendencija u zemljama članicama Evropske unije (EU) na domete međunarodnog poreskog planiranja u Republici Srbiji (RS). Transnacionalna korporacija (TNK) može da, osmišljenim restrukturiranjem globalnih poslovnih transakcija, ostvari „ekstra“ smanjenje efektivnog poreskog tereta, u komparaciji sa nivoom poreskog tereta koji je standardno predviđen u okviru oficijelno ustanovljene procedure međunarodnog oporezivanja (OECD). Sve dok postoje razlike u stopama poreza na dohodak korporacije između zemalja, postoji realan podsticaj za TNK da lociraju svoj dohodak u zemljama sa niskim porezima, a svoje troškove u zemljama sa visokim porezima. Aktuelne reformske tendencije u EU dvostrano utiču na domete poreskog planiranja u RS, u formi atraktiviziranja neporeskih instrumenata za unapređenje konkurentnosti privrede RS, i u formi prolongiranja međunarodnog pritiska na budžet RS.

Ključne reči: međunarodno oporezivanje, međunarodno poresko planiranje, transnacionalna korporacija, repatrijacija međunarodnog dohotka, realokacija međunarodnog dohotka

JEL Classification: H25, F23

UVOD

Globalizacija je proces širenja registrovane poslovne aktivnosti van nacionalnih granica. Transnacionalne korporacije (TNK) i multinacionalne korporacije (MNK) „ne poznaju“ nacionalne granice i obavljaju prekogranične poslovne operacije na multinacionalnom nivou. Međunarodno oporezivanje, tj. korpus pravila koji reguliše oporezivanje dohotka iz stranog izvora rezidenta i domaćeg dohotka nerezidenta, inspirisan

je ublažavanjem i/ili eliminisanjem međunarodnog dvostrukog oporezivanja, koje postoji zbog sukoba između zemlje rezidentstva TNK i zemlje destinacije kapitala oko podele poreskog „plena“. Matična kompanija registruje sedište centralnog menadžmenta u zemlji rezidentstva, dok posredstvom filijala realizuje prekogranične operacije širom sveta. Realizacija biznis operacija generira preklapanje kompetencija između involviranih nacija.

Koja nacionalna poreska jurisdikcija ima pravo da oporezuje međunarodnu poresku osnovicu (međunarodni dohodak), koji segment međunarodne poreske osnovice i po kojoj stoji? Ovo pitanje se

* Korespondencija: S. M. Đinđić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Đ. Pucara 3, 34000 Kragujevac, Srbija; e-mail: srdjanmdjindjic@gmail.com

postavlja u ambijentu globalne poreske disharmonije, odnosno, u ambijentu različitih nacionalnih sistema, metoda i principa oporezivanja korporativnog sektora. Poreska disharmonija utiče na efikasnost i pravičnost međunarodnog oporezivanja, ali predstavlja i elementarnu pretpostavku za aktiviranje međunarodnog poreskog planiranja od strane TNK (MNK). Drugim rečima, markiramo činjenicu da su disharmonija aktuelne procedure međunarodnog oporezivanja i međunarodno poresko planiranje komplementarni sadržaji.

Predmet ovog rada je međunarodno poresko planiranje, odnosno, razmeštanje globalnih poslovnih transakcija TNK ili MNK u cilju minimalnog iznosa plaćenih poreza, drugim rečima, u cilju maksimalnog neto dohotka na nivou TNK (MNK). Instrumentarij i razmere poreskog planiranja osciliraju u zavisnosti, pre svega, od karaktera registrovane delatnosti TNK (MNK) i karakteristika organizacione strukture, odnosno, od mesta prebivališta centralnog menadžmenta i poreskih autentičnosti zemalja u kojima su filijale locirane.

Ključni inicijatori analitičkih dilema u oblasti disharmoničnog međunarodnog oporezivanja su:

- repatrijacija dohotka iz stranog izvora u zemlju rezidentstva, kada je problematičan momenat repatrijacije, i
- postupak alokacije, odnosno, realokacije dohotka i troškova na različite prekogranične destinacije, kada je problematična kombinovana primena transferne cene, tj. cene koju jedan zavisani entitet naplaćuje drugom za međukompanijske transakcije unutar TNK (MNK), i korektivnog principa „van dohvata ruke“ (*arm's length principle* - ALP princip), tj. principa oporezivanja koji međukompanijske transakcije, transakcije između povezanih domaćih i stranih entiteta, hipotetički tretira kao da su u pitanju transakcije između nepovezanih entiteta.

Cilj ovog rada je prezentiranje rezultata istraživanja u domenu tri težišna pitanja: Kako momenat repatrijacije međunarodnog dohotka utiče na visinu poreskog tereta TNK (MNK)? Kako realokacija međunarodnog dohotka utiče na visinu poreskog tereta TNK

(MNK)? Kako aktuelne i perspektivne reformske tendencije u zemljama članicama EU utiču na domete međunarodnog poreskog planiranja u Republici Srbiji?

Na osnovu deskripcije predmeta i cilja istraživanja, formulisane su tri bazne hipoteze:

- H1: Postoji inverzan odnos između perioda odlaganja repatrijacije međunarodnog dohotka u matičnu kompaniju TNK u zemlji rezidentstva, na jednoj strani, i efektivnog poreza koji plaća rezidentna TNK, na drugoj strani.
- H2: Intenzitet međunarodne realokacije dohotka je u funkciji veličine međunarodnih razlika u zakonskim stopama poreza na dohodak korporacije.
- H3: Prilikom oporezivanja transnacionalnih korporacija, odnosno, njihovih filijala, svako redizajniranje poreza na dohodak korporacije u zemlji destinacije mora biti integralno posmatrano sa korespondentnim poreskim efektima u zemljama rezidentstva TNK.

Za potrebe istraživanja efekata međunarodnog poreskog planiranja koristi se standardna metodologija, koju favorizuju respektabilne institucije i profesionalni autoriteti. Za valorizaciju ciljne funkcije TNK, primenjuje se metod sadašnje vrednosti neto dohotka, poreskih troškova i poreskih ušteda (Hyman, 2011, 199; Schreiber, 2013, 27-32; OECD, 2014, 1-7). Za postupak analize i/ili korekcije transfernih cena, relevantan je reprezentativan tradicionalan metod uporedive cene na tržištu (OECD, 2010b, 64; UN, 2013, 196-197; Službeni glasnik Republike Srbije, 61/2013, 8/2014, 5).

Rad je strukturiran u osam delova. Drugi deo rada je posvećen deskripciji geneze ključnih događaja, stanja i perspektivnih tendencija u domenu međunarodnog oporezivanja. U trećem delu rada analizirane su performanse alternativnih sistema međunarodnog oporezivanja i raspoloživih metoda za ublažavanje ili eliminisanje međunarodnog dvostrukog oporezivanja. U četvrtom delu rada je prezentirana metodologija koja je korišćena za valorizaciju efekata međunarodnog poreskog planiranja. Peti, šesti i sedmi deo rada sadrže rezultate istraživanja efekata međunarodnog poreskog planiranja, koji se respektivno odnose na efekte

odlaganja repatrijacije međunarodnog dohotka, efekte realokacije međunarodnog dohotka i efekte tekućih i perspektivnih reformskih tendencija u zemljama članicama EU na domete međunarodnog poreskog planiranja u Republici Srbiji. U osmom delu rada dati su zaključci.

GLOBALNI PORESKI PEJZAŽ

Komentarišući međunarodni poreski sadržaj u intervalu prvih decenija XXI veka, ekvivalent za svetski poreski sistem je svetska poreska disharmonija. Procedura međunarodnog oporezivanja „stoji“ na tri fundamentalna konceptijsko-metodološka stuba. Prvi stub je valorizacija: Međunarodne ekonomske aktivnosti se mogu valorizovati. Drugi stub je identifikacija: Transnacionalne i multinacionalne korporacije i njihove planetarno raspoređene filijale mogu se identifikovati. Treći stub je teritorija: Porezi se mogu razrezati u skladu sa tokovima ekonomske aktivnosti na teritoriji konkretne zemlje. Gde se stvara dodata vrednost? Kako treba operacionalizovati pravičnu podelu međunarodne poreske osnovice, međunarodnog dohotka, između zemalja čija se prava na oporezivanje međusobno preklapaju?

OECD model konvencije o oporezivanju dohotka i kapitala, Biznis profiti (član 7) i Povezana preduzeća (član 9), favorizuje kombinaciju metoda separatnog oporezivanja i pratećeg ALP principa, kao međunarodnu normu za alokaciju dohotka između domaćih i stranih filijala date TNK/MNK (OECD, 2010a; 2010b). Međutim, metod je u biti aproksimativan, a često i sasvim neupotrebljiv. Prema unikatnoj analizi implikacija ALP principa (Devereux & Keuschnigg, 2009, 31), ALP cene se sistematski razlikuju od cena nezavisnih entiteta, što je indikator prisustva poreske evazije i međunarodnog dvostrukog oporezivanja. Primena ALP ugrožava poslovne aktivnosti TNK/MNK, smanjujući kapacitet zaduživanja i investiranja stranih filijala, i narušava izbor forme organizovanja investicionog nastupa na svetskom tržištu. Iako ALP povećava javne prihode u zemlji rezidentstva matične kompanije, veći je gubitak blagostanja u zemlji gde je njena filijala locirana, u zemlji destinacije kapitala.

OECD je krajem XX veka, skoro istovremeno sa EU (European Commission, 1998), identifikovala ključne faktore „štetne poreske konkurencije“, odnosno, agresivnog poreskog planiranja (OECD, 1998, 25-35). Tokom prve decenije XXI veka, OECD je bila prepoznatljiva po zahtevu za ukidanjem preferencijalnih režima za entitete iz oblasti finansijskih usluga. U pogledu karaktera problema koji su danas na dnevnom redu, OECD reaktivira rešavanje četiri centralna pitanja koja su 1998. godine bila u početnoj fazi, ali su u međuvremenu evoluirala, uz izvesna „nova“ pitanja za koja su obostrano zaslužni dinamična globalizacija i tehnološko-telekomunikacioni razvoj:

- uspostavljanje koherentnog međunarodnog oporezivanja korporativnog dohotka;
- potpuno obnavljanje efekata i beneficija međunarodnih standarda;
- obezbeđivanje transparentnosti, uključujući promociju izvesnosti i predvidivosti; i
- sa stanovišta usaglašenih poreskih pravila, potrebna je brza implementacija odgovarajućih mera (OECD je 4 centralna cilja strukturirala u 15 subcentralnih ciljeva, čije je rešavanje postdatirano na septembar 2014. godine i oktobar 2015. godine (OECD, 2013a, 3; OECD, 2013b, 15-25).

Permanentnu aktuelnost ostvaruju pitanja izbegavanja poreza. OECD i G-20 razvijenih nacija su markirale zemlje „poreskog raja“ i precizno ih grupisale prema geografskoj lokaciji (Gravelle, 2013, 3), dok se unikatna poreska pozicija Švajcarske, donedavno, uopšte nije apostrofirala. Federalna stopa u Švajcarskoj je 8.5% neto dohotka. Kombinovana kantonalna i lokalna stopa varira od oko 12% (Kanton Lucerne) do 24% (Kanton Ženeva), sa prosečnom stopom od oko 18%. Ključna specifičnost je poresko podsticanje holding kompanija (kvalifikovane kompanije plaćaju samo federalni porez 8.5% (Deloitte Touche Tohmatsu Limited, 2013, 2; 6). Ovakav koncept naglašava međunarodnu konkurentnost Švajcarske, koja se ispoljava u formi realokacije sedišta ne samo MNK iz SAD-a u Švajcarsku (Foster Wheeler, Philip Morris, Transocean, Tyco International, Weatherford), već i sedišta MNK EU (Amgen, Cargill, Chiquita, E-Bay,

Kraft Foods, McDonalds, Monsanto, Pfizer and yahoo) (Steimle, 2014, 3).

Međunarodnim oporezivanjem ne rukovode multilateralni ugovori, već dominiraju bilateralni ugovori: koji *per se* ukazuju na limitiranje, lokalizaciju međunarodne saradnje, i koji su komplementarni krunskom međunarodnom pravilu da ne postoje konzistentna pravila međunarodnog oporezivanja. Egzistiraju nacionalni poreski principi, koji se potom primenjuju na internacionalne aktivnosti. Usaglašena pragmatična pravila ne samo da prethode principima međunarodnog oporezivanja, već i rezultati takvih pravila moraju biti prihvatljivi za sve respektabilne zemlje, tj. pravila moraju biti saglasna *Big boys rule* (Bird & Mintz, 2003, 426).

Globalno tržište je „preplavila“ nematerijalna aktiva. Samo nakon godinu dana od donošenja ključnih, još uvek važećih, dokumenata OECD (OECD, 2010a; 2010b), saopšteno je oficijelno obrazloženje, autorizovano od strane direktora Centra za poresku politiku i administraciju u OECD, C. Silberstein (2011, 3), da je pitanje dematerijalizacije daleko od definitivnog rešenja:

„Brojna specifična pitanja za nematerijalnu aktivnu su ostala po strani u reviziji Smernica OECD za primenu pravila o transfernim cenama za multinacionalna preduzeća i poreske administracije iz 2010. godine. Složenost problema dovodi do monetarno značajnih nesuglasica povodom transfernih cena širom sveta, sa rizicima dvostrukog oporezivanja ili odsustva oporezivanja.“

Od kada je biznis prvobitno kročio u *digital economy* i započeo realizaciju *e-commerce*, značenje pojmova: valorizacija, identifikacija i teritorija je aproksimativno definisano. Vizuelizacija stvarnosti kazuje da tone fundament aktuelnog svetskog poreskog sadržaja.

Komentarišući 28 nacionalnih poreskih sistema Evropske unije u intervalu prvih decenija XXI veka, ne iznenađuje opis poreske situacije u Uniji kao poreski disharmoničan, kao što ne iznenađuje ni da institucionalni i biznis lideri kontinuirano traže put prema efikasnijem, nadnacionalnom, evropskom modelu, prema tretiranju grupe povezanih entiteta, koji realizuje i integriše biznis širom EU, kao

„evropske TNK/MNK“, a ne kao holandske, italijanske ili austrijske korporacije, na primer, koja posluje kao separadni entitet u preostalim članicama EU.

Da bi opisali evropski pejzaž za poresku reformu, varijacije u stopama i, pre svega, osnovicama poreza na dohodak korporacije su tako velike da je nemoguće prepoznati zajednički imenitelj između središnjih elemenata osnovice. Trinaest novih članica jesu smanjile prosečan nivo stope, ali su i povećale varijacije u sistemima oporezivanja dohotka.

Evropska unija se kreće u novom, angloameričkom poreskom smeru i rezonuje: transnacionalna (multinacionalna) korporacija Evropske unije treba da, koristeći samo jedan, evropski set poreskih pravila izračuna samo jednu, evropsku poresku osnovicu, zajedničku konsolidovanu osnovicu poreza na dohodak korporacije (Common Consolidated Corporate Tax Base - CCCTB), koju bi potom podelila između zemalja članica u kojima su locirane filijale evropske multinacionalne korporacije, prema unapred utvrđenoj formuli za raspodelu. Istovremeno, poput uzornog rešenja, fleksibilnost sistema se održava ostavljanjem odluke o poreskoj stopi u rukama 28 nacija, koju će pojedine zemlje članice EU autonomno ustanoviti i primenjivati na svoj deo ukupnog dohotka multinacionalne korporacije ostvarenog na nivou Evropske unije.

Zašto je usporen reformski tok od separatnog ka unitarnom oporezivanju? Zbog radikalnosti promene, jer predstavlja raskid sa stoletnom evropskom poreskom tradicijom, i zbog kompleksnosti promene. Metodi oporezivanja su nesavršene zamene za ideal koji je teško postići i u teoriji, i u praksi. Da bi biznis bio integrisan, unitaran mora postojati tok vrednosti između povezanih entiteta; međutim, tok vrednosti nije lako pratiti duž neprozirnih odaja evropskog, svetskog poreskog sistema, specijalno zbog sklonosti korporativnog menadžmenta ka poreskom planiranju, dokazujući svoju inventivnost i ekspertsku superiornost u odnosu na poreske urede i njihove preteće kontrolno-revizorske i monitoring akcije.

Tradicionalni evropski metod, metod separatnog oporezivanja, zahteva da rezidentna transnacionalna (multinacionalna) kompanija izračuna posebnu

poresku osnovicu u svakoj zemlji članici Evropske unije za svaku stranu filijalu unutar povezane grupe, ali tako kao da je svaka strana filijala nezavisan entitet koji samostalno funkcioniše na tržištu Evropske unije, čime se upada u normativnu zamku sopstvenog normativnog protokola.

Metod unitarnog oporezivanja zahteva da rezidentna multinacionalna korporacija utvrđuje i raspodeljuje jednu poresku osnovicu, prema udelima koje zavisne filijale ostvare u ukupnoj biznis aktivnosti, pri čemu su udeli demonstrirani trijadom kriterijuma: vlastitom veličinom raspoložive materijalne imovine, angažovane radne snage i prihoda od prodaje (European Commission, 2011, 49).

Gde je izvoriste, a gde motivacija za implementaciju nove, reformske ideje? Unitarno oporezivanje je potpuno nov metod za EU kao ekonomski integrisanu celinu. Međutim, Španija je koristila unitarno oporezivanje do sredine dvadesetog veka, u cilju oporezivanja stranih preduzeća. Nemačka koristi metod formule za lokalni porez u sferi trgovine, *local trade tax* (Schon, 2010, 78). Evropska komisija gleda na angloamerički pristup oporezivanju, u ovom slučaju multidržavnih korporacija SAD, kao logičan smer razvoja oporezivanja transnacionalnih (multinacionalnih) korporacija u Evropskoj uniji (o specifičnostima poreskih sistema SAD i Kanade videti u: Repetti, 2010; Arnold, 2010). Poreska istorija SAD i Kanade ilustruje da su usvajanjem „novog“ metoda uspešno rešile tipične „stare“ poreske probleme: (a) višestrukost poreskih sistema, 50 državnih sistema u SAD, odnosno, 28 nacionalnih sistema u Evropskoj uniji; (b) odsustvo kompenzacije prekograničnih gubitaka; (c) eliminisanje potrebe preciziranja transfernih cena za međukompanijske transakcije koje su Ahilova peta separatnog oporezivanja.

Disharmonija međunarodnog oporezivanja je matrica za formulisanje osnovnih pretpostavki ovog rada:

- postoji inverzan odnos između perioda odlaganja repatrijacije međunarodnog dohotka u matičnu kompaniju TNK u zemlji rezidentstva, na jednoj strani, i efektivnog poreza koji plaća rezidentna TNK, na drugoj strani;

- intenzitet međunarodne realokacije dohotka je u funkciji veličine međunarodnih razlika u zakonskim stopama poreza na dohodak korporacije; i
- prilikom oporezivanja transnacionalnih korporacija, odnosno, njihovih filijala, svako redizajniranje poreza na dohodak korporacije u zemlji destinacije mora biti integralno posmatrano sa korespondentnim poreskim efektima u zemljama rezidentnosti TNK.

SISTEMI MEĐUNARODNOG OPOREZIVANJA

Nacionalne kompanije verifikuju poslovnu afirmaciju u okviru državnih granica, što je multidimenzionalni limitirajući faktor za maksimiranje sadašnje vrednosti neto dohotka. „Lokalnim“ preduzećima nije, između ostalog, na raspolaganju korpus poreskih preferencija koji je isključiva privilegija standardne procedure međunarodnog oporezivanja. TNK i MNK prvenstveno realizuju poslovne operacije na integrisanom svetskom tržištu proizvoda i usluga. Paralelno sa primamljivim makroekonomskim i mikroekonomskim koristima, katalizator međunarodnog poslovnog nastupa često je poreske provenijencije, zbog poželjnih posledica na investicije, na neto dohodak, na *trade name*. U fokusu je reagibilnost centralnog menadžmenta TNK na različit dizajn poreza na dohodak korporacije u različitim zemljama, na disharmoničnost međunarodnog oporezivanja.

Transnacionalne korporacije i njihove filijale predstavljaju „grupu povezanih društava“. Povezane entitete originalno karakteriše konfrontacija između formalne nezavisnosti, pošto filijale formalno funkcionišu kao samostalni privredni subjekti u zemljama destinacije, i faktičke zavisnosti, zbog faktičke konvergencije ekonomskih ciljeva i moći odlučivanja, koje projektuje centralni menadžment matičnog entiteta u zemlji rezidentstva. (Svi oblici organizovanja povezanih društava, u formi koncerna, holding ili društva sa uzajamnim učešćem u kapitalu, spadaju u statusne forme koncentracije, čija je karakteristika ekspanzivnost i širenje izvan državnih

granica, Službeni glasnik Republike Srbije, 36/2011; 9/2011, Zakon o privrednim društvima čl. 550, 551). Globalizacija, kao sinonim za rast međunarodne trgovine, tokova kapitala, rada i dohotka, praktično znači da su kompanije poreski obveznici različitih zemalja. U okruženju otvorenih ekonomija, preklapanje nacionalnih poreskih jurisdikcija i kompetencija apostrofira krupno pitanje eliminisanja i/ili ublažavanja međunarodnog dvostrukog oporezivanja.

Ko ima pravo na oporezivanje dohotka pojedinih kompanija disperziranih širom sveta? Globalni poreski sadržaj je disharmoničan, zato što postoje dva alternativna sistema međunarodnog oporezivanja korporativnog dohotka i četiri alternativna metoda za eliminaciju/ublažavanje međunarodnog dvostrukog oporezivanja. Prvi je globalni sistem koji, baziran na konceptu svetskog dohotka, znači da zemlja rezidentstva ima pravo da oporezuje celokupan, „svetski“ dohodak rezidentnih korporacija, bez obzira na to da li dohodak potiče iz domaćeg ili stranog izvora. Drugi je teritorijalni sistem koji, baziran na konceptu destinacije, znači da zemlja izvora dohotka ima pravo da oporezuje celokupan dohodak koji nastaje u okviru njenih državnih granica, bez obzira na to da li primalac dohotka ima prebivalište (sedište) na njenoj državnoj teritoriji, ili izvan njene teritorije. Tokom međunarodnog procesa oporezivanja korporativnog sektora, svaka zemlja se može naći u dve oponentne poresko-investicione uloge, u ulogama zemlje rezidentstva i zemlje destinacije.

Iako zemlje teže ostvarenju standardnih ciljeva poreske politike, pre svega, izgradnji pravičnog poreskog sistema i postizanju efikasne međunarodne alokacije kapitala, u kontekstu maksimizacije svetskog ili nacionalnog dohotka, načini i kriterijumi za njihovo ostvarenje se razlikuju. Zbog toga, međunarodno oporezivanje natkriljuje imperativ koordinacije nacionalnih pravila oporezivanja. Kako zemlja rezidentstva može reagovati na prethodni porez zemlje destinacije, u cilju ublažavanja i/ili eliminacije međunarodnog dvostrukog oporezivanja? Raspoloživa su četiri metoda, od kojih je prvi važan za ovaj rad, zato što je prisutan u praksi pojedinih zemalja, na primer, u USA, Japanu, UK, Irskoj, Republici Srbiji (Russo, 2007, 65).

Po prvom metodu, zemlja rezidentstva može odobriti „kredit za strani porez na dohodak“ koji je plaćen u zemlji destinacije, u punom ili delimičnom iznosu, čime priznaje strani porez kao svoj porez. Ovaj metod je zasnovan na argumentu da, sa međunarodnog stanovišta, poreska pravičnost podrazumeva da je strani porez zemlje destinacije jednako vredan domaćem porezu zemlje rezidentstva.

Po drugom metodu, zemlja rezidentstva može izuzeti strani dohodak iz procesa oporezivanja, čime se faktički odriče mogućnosti oporezivanja repatriiranog stranog dohotka. Po trećem metodu, zemlja rezidentstva može zabraniti bilo kakav odbitak prethodno plaćenog stranog poreza u zemlji destinacija, i primeniti sopstveni porez na repatriirani strani dohodak na bruto osnovi, neto dohodak uvećan za porez zemlje destinacije. Po četvrtom metodu, zemlja rezidentstva može razrezati sopstveni porez na repatriirani strani dohodak na neto osnovi, smatrajući da je strani porez „dedukcija“ od poreske osnovice. Ovaj metod je zasnovan na argumentu da, sa nacionalnog stanovišta, strani porez zemlje destinacije predstavlja trošak za rezidentnog poreskog obveznika.

METODOLOGIJA

Prekogranične poslovne transakcije se tretiraju pomoću dva alternativna sistema međunarodnog oporezivanja, koji mogu biti operacionalizovani posredstvom navedena četiri alternativna metoda za izbegavanje međunarodnog dvostrukog oporezivanja. Za ovaj rad su važni globalni sistem međunarodnog oporezivanja i metod kredita za strani porez.

Transnacionalna korporacija (TNK) je korporacija koja istovremeno obavlja međunarodnu poslovnu aktivnost u više različitih zemalja. Za ovaj rad je važna TNK koju konstituiše jedna matična kompanija, odnosno, jedan centralni menadžment u zemlji rezidentstva (MKR), i jedna strana filijala, odnosno, jedna formalno nezavisna kompanija, zato što posluje prema zakonima strane zemlje u kojoj je osnovana, prema zakonima zemlje destinacije kapitala (SFD).

Centralni menadžment TNK sprovodi jedinstvenu poslovnu strategiju na jedinstvenom svetskom tržištu,

uključujući domaće tržište u zemlji rezidentstva. Ciljna funkcija TNK je strukturiranje transakcija u pravcu maksimiranja sadašnje vrednosti neto dohotka na nivou TNK. Poreski sistem je ne neutralan, zato što je porez faktor poslovnog odlučivanja, drugim rečima, valorizacija sadašnje vrednosti neto dohotka mora da inkorporira sve poslovne rashode i poslovne prihode, uključujući poreske troškove i poreske uštede kao rezultante međunarodnog poreskog planiranja.

Sadašnja vrednost neto dohotka na nivou TNK i/ili na nivou njenih konstituenata, kao pokazatelj sadašnje vrednosti poslovnog rezultata posle plaćanja poreza na dohodak korporacije, utvrđuje se na osnovu formule (1) (Hyman, 2011, 199; Schreiber, 2013, 27-32; OECD, 2014, 1-7):

$$SV_{ND} = \sum_{t=0}^n \frac{ND_t}{(1+i)^t} \quad (1)$$

gde je SV_{ND} sadašnja vrednost neto dohotka (ND) koji je ostvaren na svetskom tržištu tokom pojedinih fiskalnih godina, t , za posmatrani period od n godina. Izračunavanje sadašnje vrednosti neto dohotka baziramo na standardnoj pretpostavci finansijske analize o nepostojanje fluktuacije poslovnog rizika u funkciji vremenske komponente, tako da je diskontna stopa (i) konstantna tokom posmatranog perioda, i iznosi 5%.

Koncept transfernih cena ima tri različite funkcije (Schon, 2012, 47). Prva funkcija, sa stanovišta realizovanja poslovne aktivnosti TNK, transfernim cenama se obračunavaju međukompanijske transakcije, odnosno, prenos sredstava i formiranje obaveza po osnovu vrednosti nabavke i prodaje poslovnih rezultata u okviru grupe međusobno zavisnih kompanija raspoređenih širom sveta. Druga funkcija, sa stanovišta međunarodnog oporezivanja, transferne cene, u kombinaciji sa ALP, služe za alokaciju međunarodnog dohotka između zavisnih kompanija u okviru matične TNK, na jednoj strani, i između stranih zemalja u kojima su filijale registrovane, na drugoj strani. Treća funkcija, sa stanovišta poreske jurisdikcije, transferne cene su startna tačka procedure prevencije poreskog izbegavanja/utaje. Za ovaj rad, respektabilne su prve dve funkcije transfernih cena.

Tzv. *cene van dohvata ruke* su egzogena varijabla. Svaki izabrani metod za analizu transfernih cena mora, kao finalni efekat, imati razumnu procenu rezultata u skladu sa ALP principom. Za ovaj rad, u postupku analize i/ili korekcije transfernih cena, relevantan je reprezentativni tradicionalni metod uporedive cene na tržištu (OECD, 2010b, 64; UN, 2013, 196-197; Službeni glasnik Republike Srbije, 61/2013; 8/2014, 5).

EFEKTI ODLAGANJA REPATRIJACIJE MEĐUNARODNOG DOHOTKA

Prema globalnom sistemu, matična korporacija plaća porez na dohodak korporacije u zemlji rezidentstva, bez obzira na to gde je taj dohodak zarađen. Porez koji je platila strana filijala u zemlji destinacije može biti kreditiran na teret poreske obaveze matične korporacije u zemlji rezidentstva. Ovo rešenje je bazirano na argumentu da, zbog raspoloživog kredita za strani porez, nacionalna korporacija i TNK podnose istu stopu poreza na dohodak korporacije, stopu poreza na dohodak korporacije zemlje rezidentstva, potpuno nezavisno od toga kako je TNK locirala svoje filijale u zemlji i inostranstvu. Međutim, nacionalna i transnacionalna korporacija ne podnose identičnu poresku stopu. Proceduri međunarodnog oporezivanja je imanentno međunarodno poresko planiranje, koje TNK može da osigura dvostruku poresku povlasticu, odnosno, povećanje neto dohotka na nivou TNK po osnovu: odlaganja repatrijacije međunarodnog dohotka, i realokacije međunarodnog dohotka.

Da li matična korporacija zemlje rezidentstva može, u realnom životu, da koristi sopstvenu stranu filijalu u zemlji destinacije kao „poresko sklonište“ od sopstvene poreske administracije? Prva poreska prednost transnacionalne organizacione forme izvire iz autentične konceptijske karakteristike metoda kredita, koja obezbeđuje legalnu mogućnost odlaganja repatrijacije stranog dohotka u zemlju rezidentstva. Analiziramo TNK, grupu povezanih entiteta, koju konstituiše jedna matična kompanija u zemlji rezidentstva (MK_R), gde se plaća 30% poreza na dohodak korporacije u tekućoj godini (2014), i jedna strana filijala (SF_D), koja na 1000000 novčanih jedinica (n.j.) zarađenog dohotka u tekućoj, 2014. godini plaća 10% poreza na dohodak korporacije u zemlji destinacije.

Koliki je izolovani poreski efekat petogodišnjeg odlaganja repatrijacije stranog dohotka? Preciznije rečeno, koliki je porez na dohodak korporacije u zemlji rezidentstva u slučaju petogodišnjeg odlaganja repatrijacije ostvarenog stranog dohotka, tj. odlaganja repatrijacije do 2019. godine, na primer, u poređenju sa visinom poreza koji bi TNK platila u zemlji rezidentstva u slučaju repatrijacije stranog dohotka u tekućoj godini (2014.), uz diskontnu stopu od 5%? Zemlja rezidentstva reaguje na prethodni porez zemlje destinacije odobravanjem „kredita za strani porez“, u cilju eliminisanja (ublažavanja) međunarodnog dvostrukog oporezivanja (Tabela 1).

TNK je zainteresovana da širi poslovne aktivnosti izvan državnih granica sopstvene zemlje, zbog mogućnosti poreskog planiranja. Kada strana

filijala zaradi neto dohodak u inostranstvu, smatra se da taj „strani dohodak“ nije deo dohotka zemlje rezidentstva, sve dok matična korporacija ne odluči da izvrši njegovu repatrijaciju. Međutim, reinvestiranjem dohotka strane filijale u zemlji destinacije, na primer, matična kompanija može beskonačno odlagati plaćanje poreza na dohodak korporacije u zemlji rezidentstva. Poresko planiranje, u vidu odloženog oporezivanja, obezbeđuje TNK smanjenje poreza. U analiziranom primeru, zbog petogodišnjeg odlaganja repatrijacije stranog dohotka u zemlju rezidentstva, dolazi do smanjenja poreza za 43200 n.j. Da li oficijelna procedura međunarodnog oporezivanja obezbeđuje centralnom menadžmentu prateću, ali konceptijsko-metodološki nepredviđenu i nenameravanu, strategiju ekspatrijacije dohotka, i da li je ona komplementarna ciljnoj funkciji TNK? U ambijentu globalnog sistema

Tabela 1 Valorizacija efekata odlaganja repatrijacije međunarodnog dohotka na smanjenje poreza na nivou TNK

Opis	Iznos dohotka ili poreza (u novčanim jedinicama)
Porez na dohodak korporacije u zemlji destinacije u tekućoj godini (2014)	
1. Dohodak strane filijale, SF_D , ostvaren u zemlji destinacije	1000000
2. Zakonska poreska stopa u zemlji destinacije	10%
3. Porez koji SF_D plaća u zemlji destinacije u godini sticanja dohotka (1000000×0.1)	100000
Porez na dohodak korporacije u zemlji rezidentstva u slučaju repatrijacije dohotka u tekućoj godini (2014)	
1. Osnovica poreza na dohodak korporacije	1000000
2. Strani dohodak koji je repatriran matičnoj kompaniji, MK_R	900000
3. Zakonska poreska stopa u zemlji rezidentstva	30%
4. Kredit za porez koji je plaćen u zemlji destinacije	100000
5. Porez koji MK_R plaća u zemlji rezidentstva u 2014. [$(1000000 \times 0.3) - 100000$ kredita za strani porez]	200000
Komparativni pregled efekata tekuće i odložene repatrijacije stranog dohotka u zemlju rezidentstva	
1. Porez koji MK_R plaća u zemlji rezidentstva, kada SF_D izvrši repatrijaciju stranog dohotka u godini u kojoj je dohodak ostvaren (2014)	200000
2. Sadašnja vrednost poreza koji bi MK_R platila u zemlji rezidentstva kada bi SF_D odložila repatrijaciju dohotka, ostvarenog 2014, do 2019. godine (200000×0.784)	156000
3. Smanjenje poreza na nivou TNK uzrokovano izolovanim uticajem odlaganja repatrijacije stranog dohotka u zemlju rezidentstva	43200
Izolovani kvantitativni efekat petogodišnjeg odlaganja repatrijacije stranog dohotka u zemlju rezidentstva	
1. Globalna poreska stopa	20%
2. Efektivna poreska stopa u zemlji rezidentstva	15.7%

međunarodnog oporezivanja i metoda kredita za strani porez, standardan rezultat oficijelno ustanovljene procedure međunarodnog oporezivanja je efektivna stopa od 20% (OECD). Međutim, restrukturiranjem transakcija u pravcu maksimiranja sadašnje vrednosti neto dohotka na nivou TNK, kao ciljne funkcije, TNK dodatno, „ekstra“ smanjuje efektivni poreski teret na 15.7%. Konstatujemo da postoji inverzan odnos između dužine perioda odlaganja repatrijacije stranog dohotka iz strane filijale u matičnu korporaciju u zemlji rezidentstva, na jednoj strani, i efektivnog poreza koji plaća rezidentna matična korporacija (TNK), na drugoj strani.

Kada se u realnom „životu“ TNK odloženo oporezivanje može ispoljiti u formi redukcije poreskog tereta u zemlji rezidentstva? Smanjenje poreza je moguće samo ako se dohodak strane filijale u zemlji destinacije oporezuje po nižoj poreskoj stopi od odgovarajuće, više poreske stope u zemlji rezidentstva, dakle, u okolnostima deficita kredita. Zašto? Zato što visinu kreditnog limita za strani porez određuje zemlja rezidentstva. U suprotnom slučaju, kada je poreska stopa u zemlji destinacije viša od poreske stope u zemlji rezidentstva, strani porez zemlje destinacije veći je od kreditnog limita, odnosno, veći je od iznosa stranog poreza koji zemlja rezidentstva želi da kreditira, čime se matična korporacija dovodi u poziciju suficita kredita. Šta ovaj „višak“ praktično znači? Jedini porez za matičnu kompaniju po osnovu dohotka iz stranog izvora je porez koji je strana filijala platila u zemlji destinacije, u godini u kojoj je taj dohodak zarađen. Suficit kredita, razliku između odgovarajućeg poreza zemlje rezidentstva i poreza zemlje izvora, matična kompanija može iskoristiti prenošenjem „unazad“, u prethodne poreske godine, ili „unapred“, u naredne poreske godine, kada će se eventualno pojaviti deficit kredita. Niski porezi u zemlji destinacije su jak agens za aktiviranje međunarodnog poreskog planiranja, za odlaganje repatrijacije stranog dohotka u zemlju rezidentstva (prezentirani poreski scenario je veoma sličan poreskoj prednosti koju poseduje dohodak kapitalnog karaktera: procedura oporezivanja kapitalnih dobitaka se sprovodi na osnovici realizacije, umesto na osnovici stvarnog nastanka, tj. efektivna poreska stopa se smanjuje, jer se porezi ne plaćaju u momentu stvarnog nastanka, već se plaćaju u budućnosti, u momentu realizacije).

EFEKTI REALOKACIJE MEĐUNARODNOG DOHOTKA

Ključna pitanja oporezivanja TNK inicira postupak preciziranja karaktera i podele međunarodnog dohotka između involviranih zemalja. Prema globalno važećem konceptu separatnog oporezivanja, TNK utvrđuje transfernu cenu, na ALP osnovici, za svaki međunarodni transfer dobara, usluga i nematerijalnih aktiva koji je doznačen globalno disperziranim filijalama. Realan život potvrđuje da separatno oporezivanje poseduje respektabilne prednosti, ali i nedostatke.

Međunarodna zajednica je početkom XX veka usvojila separatno oporezivanje, dodeljujući mu status superiornog koncepta za obračunavanje iznosa dohotka koji je TNK zaradila po pojedinim zemljama destinacije kapitala. Koncept su tradicionalno favorizovale imanentne karakteristike. Prva, procedura oporezivanja TNK je inspirisana argumentom da svaka grupa povezanih entiteta, kao samo jedna forma organizovanja poslovnih aktivnosti, mora biti stavljena u istu poresku ravan sa alternativnim organizacionim formama. Tretiranje povezanih i „nepovezanih“ preduzeća na istoj, ALP osnovici emituje snažnu privlačnost. Druga, međunarodna zajednica je došla do konsenzusa u vezi sa konceptom za distribuciju međunarodne osnovice, što je razumno opravdanje za njegovo korišćenje na globalnom nivou.

Danas, renomirane institucije/eksperte onespokojava pomanjkanje vizije, zato što su na dnevnom redu teme iz korpusa elementarnih pitanja međunarodnog oporezivanja, „uspostavljanje koherentnog međunarodnog oporezivanja“, „obnavljanje efekata i beneficija međunarodnih standarda“, „obezbeđivanje transparentnosti“, za koje se svojevremeno verovalo da će biti *ad acta* do kraja XX veka. Stručna javnost je suočena s testom istorijskih promena. Postoje „dobri“ razlozi da se odustane od separatnog oporezivanja. Prvi, nemogućnost određivanja ALP cena za brojne međukompanijske transfere, što potvrđuje akcioni plan OECD za 2014/2015. godinu. Drugi, rastući ukupni troškovi primene separatnog oporezivanja, za obveznike i administraciju (poštovanje ALP principa je skup proces). Treći, zabrinutost vlada za eroziju vlastitih javnih prihoda, zbog korelacije intenziviranja

globalnih investicija i realokacije međunarodnog dohotka.

Zabrinutost je izražena u korpusu razvijenih zemalja koje praktikuju visoke stope poreza na dohodak korporacije. Prema podacima za 2014. godinu, korpus razvijenih zemalja sa visokom stopom poreza na dohodak korporacije čine: Argentina (35%), Australija (30%), Austrija (25%), Belgija (33.99%), Kina (25%), Danska (24.5%), Francuska (33.33%), Nemačka (29.58%), Italija (31.4%), Japan (35.64%), Luksemburg (29.22%), Holandija (25%), Norveška (27%), Južna Afrika (28%), Španija (30%), Švedska (22%), UK (21%), USA (40%). Globalne pravce realokacije međunarodnog dohotka, kao funkcija veličine međunarodnih razlika u stopama poreza na dohodak korporacija, možemo anticipirati u kontekstu podataka koji se odnose na prosečne stope poreza na dohodak korporacije po pojedinim kontinentima (2014.): Afrika - 27.85%, Amerika - 27.62%, Severna Amerika - 33.25%, Latinska Amerika - 27.15%, Okeanija - 27%, Evropa - 19.68%, zemlje EU - 21.34%, zemlje OECD - 24.11%, globalna prosečna stopa za 136 posmatranih zemalja - 23.57% (KPMG, 2014).

Realokacija međunarodnog dohotka može biti pod uticajem heterogenih faktora. Fokusiramo interakciju visine poreske stope i intenziteta realokacije dohotka, u hipotetičkom ambijentu imobilizacije svih ostalih potencijalnih determinanti. Upoređićemo dva poslovna ambijenta, da bi izolovali uticaj različitih nacionalnih stopa poreza na dohodak korporacije na realokaciju međunarodnog dohotka: (a) standardan tržišni poslovni ambijent, kada su merodavne tržišne cene, i (b) poslovni ambijent TNK, kada su merodavne transferne cene. U cilju obezbeđenja uporedivosti podataka između dva karakterno različita poslovna ambijenta, uvodimo pretpostavku o dohodovnoj ekvivalenciji: ukupan dohodak iz redovnog poslovanja pre oporezivanja je identičan u oba posmatrana poslovna ambijenta (40000 n.j.) (Tabela 2).

Prvo posmatramo tržišni ambijent poslovanja. Analiziramo poslovne transakcije između jedne nezavisne proizvodne kompanije u zemlji „R“ (ekvivalent za zemlju rezidentstva), NK_R (gde se korporacije oporezuju po stopi od 10%), koja po tržišnim cenama isporučuje gotove proizvode jednoj nezavisnoj trgovinskoj kompaniji u zemlji „D“ (ekvivalent za zemlju destinacije), NK_D (gde se korporacije oporezuju

po stopi od 30% (Tabela 2). Kada su merodavne tržišne cene, tada su menadžmenti nezavisnih entiteta zasebno koncentrisani na maksimiranje svojih individualnih poslovnih rezultata. Međunarodno poresko planiranje ne postoji, jer je poreska komponenta zaseban faktor poslovnog odlučivanja u dve nezavisne kompanije. Poslovne relacije između dva nezavisna entiteta tipično se manifestuju smanjenjem ukupno ostvarenog neto dohotka na nivou dve nezavisne kompanije (zbir neto dohodaka dve nezavisne kompanije, NK_R i NK_D , je 33000 n.j. (Tabela 2), i rastom neto dohotka nezavisne trgovinske kompanije u zemlji „D“ (neto dohodak NK_D je 10500 n.j.) (Tabela 2).

Sada posmatramo poslovni ambijent TNK, koja sprovodi jedinstvenu poslovnu strategiju na svetskom tržištu u prisustvu međunarodnog poreskog planiranja. Analiziramo poslovne transakcije između matične proizvodne kompanije u zemlji rezidentstva, MK_R (gde je stopa ostala ista kao u zemlji „R“, 10%) (Tabela 2), koja po transfernim cenama isporučuje gotove proizvode zavisnoj trgovinskoj filijali u zemlji destinacije, SF_D (gde je stopa, takođe, ostala ista kao u zemlji „D“, 30%) (Tabela 2). Ciljna funkcija je maksimiranje neto dohotka na nivou TNK. Pošto je jedinstvena poreska komponenta u kompetenciji centralnog menadžmenta, rezultanta međunarodnog poreskog planiranja i valorizacije međukompanijskih transakcija prema transfernim cenama, odnosno, rezultanta konvergencije ekonomskih ciljeva članova grupe povezanih lica je rast neto dohotka na nivou TNK (na 35000 n.j.) i smanjenje neto dohotka strane filijale u zemlji destinacije (na 3500 n.j.) (Tabela 2).

Iako su startni dohoci iz redovnog poslovanja pre oporezivanja bili identični u oba poslovna ambijenta (40000 n.j.), zbog mogućnosti međunarodnog poreskog planiranja, TNK ostvaruje veći neto dohodak (35000 n.j.) u odnosu na ukupan neto dohodak dva nezavisna entiteta (33000 n.j.). Rast neto dohotka grupe povezanih entiteta, za 2000 n.j. (Tabela 2), rezultat je izolovanog uticaja razlike u poreskim stopama na realokaciju međunarodnog dohotka iz zemlje sa višim porezom na dohodak korporacije (30%) u zemlju sa nižim porezom na dohodak korporacije (10%). Drugim rečima, međunarodno poresko planiranje je obezbedilo TNK poresku uštedu od 2000 n.j. Nezavisni entiteti, dve „nacionalne“ kompanije su hendikepirane, jer nemaju

Tabela 2 Valorizacija efekata realokacije međunarodnog dohotka na smanjenje poreza na nivou TNK

Alokacija neto dohotka između nezavisnih entiteta (u novčanim jedinicama)	
Poslovne transakcije nezavisne proizvodne kompanije, NK_R , u zemlji „R“	
1. Prihodi od prodaje gotovih proizvoda	100000
2. Nastali troškovi i izdaci	75000
3. Dohodak iz redovnog poslovanja pre oporezivanja	25000
4. Porez na dohodak korporacije (10%)	2500
5. Neto dohodak	22500
Poslovne transakcije nezavisne trgovinske kompanije, NK_D , u zemlji „D“	
1. Prihod od prodaje robe	200000
2. Troškovi nabavke gotovih proizvoda	100000
3. Nastali troškovi i izdaci	85000
4. Dohodak iz redovnog poslovanja pre oporezivanja	15000
5. Porez na dohodak korporacije (30%)	4500
6. Neto dohodak	10500
Realokacija neto dohotka između zavisnih entiteta (u novčanim jedinicama)	
Poslovne transakcije matične proizvodne kompanije, MK_R , u zemlji rezidentstva	
1. Prihodi od prodaje gotovih proizvoda	110000
2. Nastali troškovi i izdaci	75000
3. Dohodak iz redovnog poslovanja pre oporezivanja	35000
4. Porez na dohodak korporacije (10%)	3500
5. Neto dohodak	31500
Poslovne transakcije zavisne trgovinske filijale, u zemlji destinacije	
1. Prihod od prodaje gotovih proizvoda	200000
2. Troškovi prodaje? Troškovi nabavke gotovih proizvoda	110000
3. Nastali troškovi i izdaci	85000
4. Dohodak iz redovnog poslovanja pre oporezivanja	5000
5. Porez na dohodak korporacije (30%)	1500
6. Neto dohodak	3500

Izvor: Autor

mogućnost međunarodnog poreskog planiranja, zbog čega ukupno plaćaju veći porez, za 2000 n.j, i posledično ostvaruju lošiji ukupan poslovni rezultat.

Rast međunarodnih razlika u stopama poreza na dohodak korporacije podstiče međunarodnu realokaciju dohotka. Ukoliko je veća međunarodna razlika stopa poreza na dohodak korporacije, utoliko je veća korist od manipulacije u oblasti određivanja cena za međukompanijske transakcije. Sve dok postoje

razlike u stopama poreza na dohodak korporacije između zemalja, postoji realan podsticaj za TNK da lociraju svoj dohodak u zemljama s niskim porezima, a svoje troškove u zemljama s visokim porezima.

EFEKTI REFORMSKIH TENDENCIJA EU

Kada realokaciju međunarodnog dohotka posmatramo u kontekstu četiri alternativna metoda, kojima zemlja

rezidentstva može reagovati na prethodni porez zemlje destinacije s ciljem ublažavanja međunarodnog dvostrukog oporezivanja, u poziciji smo da formulišemo sledeće komentare:

- Kada zemlja rezidentstva TNK primenjuje metod kredita za strani porez, tada podsticaj za realokaciju zavisi od dostignute pozicije TNK u vezi kredita za strani porez (da li se TNK nalazi u poziciji deficita kredita ili u poziciji suficita kredita) i od zakonom predviđene mogućnosti da se odloži plaćanje poreza u zemlji rezidentstva (da li matična TNK može da iskoristi višak kredita, prenošenjem unazad ili unapred).
- Kada zemlja rezidentstva TNK primenjuje metod izuzimanja ili metod odbitka stranog poreza, TNK uvek ima podsticaj da realocira međunarodni dohodak u zemlju s niskim porezima.
- Kada se izgrađuje nov poreski sistem koji će „pokrivati“ određenu teritoriju (EU), tada TNK Evropske unije ima podsticaj da realocira dohodak izvan teritorijalnih granica EU-28, u Republiku Srbiju, na primer.

EU je u bliskoj prošlosti pristupila intenziviranju pitanja suštinske reforme poreza na dohodak korporacije, posredstvom fazne primene „zajedničke konsolidovane osnovice poreza na dohodak korporacije“ (CCCTB), u cilju afirmacije globalne konkurentne superiornosti EU. U svitanje evropskog poreskog diskursa, koje reakcije se mogu očekivati na tlu Republike Srbije? Pre svega, esencija tekućih i perspektivnih evropskih reformskih tendencija može redukovati nacionalni poreski suverenitet zemalja koje gravitiraju evro zoni, uključujući dve centralne implikacije na domete međunarodnog poreskog planiranja u Republici Srbiji.

Prva implikacija ukazuje na atraktiviziranje neporeskih instrumenata za unapređenje konkurentnosti privrede Republike Srbije. Evropska unija se opredelila za dvostranu kombinaciju nadnacionalne uniformnosti, u smislu jedne, konsolidovane poreske osnovice na nivou Evropske unije, i nacionalne autonomnosti, u smislu različitih poreskih stopa na nivou 28 članica Evropske unije. RS ovu dvostranu strategiju mora trostrano razumeti:

- kao delimičan gubitak kontrole na segmentu sistema poreskih podsticaja,
- kao indikator tendencije smanjivanja značaja strategije „trka do dna“, tj. smanjivanja značaja poreske konkurencije na segmentu stope poreza na dohodak korporacija, i
- kao inhibiranje razvojno-propulzivnog potencijala poreskog preferencijalnog instrumentarija, u korist rasta relativnog značaja neporeskih subvencija.

Pošto se utvrđuje jedna, evropska poreska osnovica, Republici Srbiji se implicitno redukuje mogućnost da poreskim podsticajima autonomno niveliše efektivan poreski teret korporacija, odnosno, da setom poreskih preferencija utiče na mobilizaciju internacionalnog kapitala. Pošto se sužava mogućnost takmičenja variranjem veličine poreske osnovice, preostaje mogućnost takmičenja variranjem visine poreske stope. Da li strategija atipično niske poreske stope od 15% (do 2012, stopa je iznosila 10%), koju u EU još jedino koriste Bugarska (10%), Kipar (tradicionalno je koristio stopu od 10%, da bi od 2013. godine povećao stopu na 12.5%, koja je i danas aktuelna) i Irska (12.5%), može biti efektivan instrument za promociju ekonomskog prostora Republike Srbije? Ne, RS je završila svoju trku od „vrha“ (1992. godine) do „dna“ (2012. godine) (Službeni glasnik Republike Srbije, 25/01, 80/02, 43/03, 84/04, 18/10, 101/11, 119/12, 47/13, 108/2013, 68/2014).

RS je realizovala impresivan trend smanjenja stope poreza na dobit preduzeća. Tadašnji činioci vlasti (1992.) startovali su sa fantastičnim nivoom stope od 40% (Službeni glasnik Republike Srbije, 76/1991), da bi, u 1994. godini, stopu smanjili na 30% (Službeni glasnik Republike Srbije, 43/1994). Potom, činioci vlasti su, 01.01.1999. godine, smanjili stopu sa 25% na 20%, tako da je stopa u RS po prvi put bila niža od korespondentne „prosečne stope“ poreza na dohodak korporacije zemalja članica EU (26%). Međutim, strategija redukcije poreske stope nastavila je da opčinjava i naredne generacije činioca vlasti koji su, „zaboravljajući“ na internacionalni aspekt poreskog sadržaja, „stigli“ do 2012. godine i ustanovili „atipično smanjenje stope“ na 10% („dno“).

Koje komentare zaslužuje prezentirani regresivni scenario (1992-2012)? Prilikom oporezivanja TNK, svako redizajniranje poreza na dohodak korporacije u zemlji destinacije, u RS, mora biti integralno posmatrano sa korespondentnim poreskim efektima u zemljama rezidentstva TNK, u zemljama članicama EU. Kada je stopa u RS ispod „prosečne stope“, a posebno kada je znatno ispod „prosečne stope“ razvijenih zemalja, tada TNK u većini razvijenih zemalja više nisu u poziciji „suficita kredita“, već dospevaju u poziciju „deficita kredita“. Drugim rečima, kada je stopa u zemlji destinacije niža od kreditnog limita zemlje rezidentstva matične TNK, tada su poreski zahtevi zadovoljeni, jer TNK ima suficit neiskorišćenog (odobrenog) kredita od strane svoje zemlje rezidentstva. Tada, svako dalje snižavanje stope umanjuje relativan značaj same poreske subvencije, i povećava relativan značaj neporeskih subvencija, koje tek treba zadovoljiti. Izvlačeći jasan presek prethodno prezentiranih stavova, ukazujemo da je strategija kontinuiranog smanjenja stope (1992-2012) oduzela porezu na dobit preduzeća status ekskluzivnog posednika komparativnih prednosti za mobilizaciju stranog kapitala.

Vlada Republike Srbije je u 2013. godini startovala logiku diskontinuiteta u odnosu na prethodni dvadesetogodišnji period „proevropskog dizajniranja“ poreza na dobit preduzeća, povećavajući stopu sa 10% na 15% (prosečna stopa u EU-28 bila je 22.75% u 2013. godini, odnosno, 21.34% u 2014. godini). Tako smo svi zajedno još jednom na „početku“ (2013-2014). Pred Vladom stoji krupan upitnik u vezi sa mogućnošću da, posredstvom neporeskih subvencija, uključujući i ekstremne strane zahteve za direktnim snižavanjem cene odvijanja registrovane preduzetničke aktivnosti u privredi RS, reorganizuje realizaciju konkurentskih nastojanja za privlačenjem stranih investicija. RS se danas suočava sa naglašenom potrebom rebalansiranja odnosa na relaciji neto priliv internacionalnog kapitala - neto gubitak javnog prihoda po osnovu vanstandardne redukcije poreske stope.

Druga implikacija ukazuje na to da se u RS ne može očekivati rast naplaćenog javnog prihoda po osnovu oporezivanja TNK, već prolongiranje međunarodnog (TNK) pritiska na budžet Republike Srbije.

Doajeni među starim članicama Evropske unije, koji se i sami suočavaju sa neuspehom Lisabonske agende i užurbano rade na implementaciji strategije Evropa 2020 (EC, 2010), izabraće definiciju i način podele konsolidovane osnovice, odnosno, eksterni „link“ prema zemljama van EU-28, ali tako da prevashodno odgovaraju interesima evropske transnacionalne (multinacionalne) korporacije. Konsolidacija poreske osnovice na nivou evropske MNK daje mogućnost centralnom menadžmentu da, u kombinaciji sa instrumentima međunarodnog poreskog planiranja i efektima ratifikovanih bilateralnih ugovora, smanji poresko opterećenje evropskih filijala prisutnih u RS. Kombinacija notiranih faktora objektivno može implicirati smanjenje prihoda od poreza na dobit preduzeća, tj. može prolongirati postojeći pritisak na budžet Republike Srbije (prihod od poreza na dobit preduzeća u RS standardno je ispod 1.5% BDP, što je gotovo dvostruko manje od proseka EU).

Prvi zadatak Republike Srbije mora biti vešta navigacija kroz proces „pravog“ javno-privatnog partnerstva. RS mora pažljivo ući u interaktivno partnerstvo sa krupnim evropskim transnacionalnim (multinacionalnim) korporacijama, kofinansirajući i koprodukujući vitalne komponente javno-privredno-političkih rezultata, u atmosferama kooperacije i konkurencije. Nacionalni javnofinansijski i ekonomsko-socijalni rezultati treba da budu postignuti prema uslovima poroznih granica između javnog i privatnog sektora, na jednoj strani, i između oblasti domaće i strane ekonomske (poreske) politike, na drugoj strani.

ZAKLJUČAK

Predugo je aura intravertnosti tonirala sadržaj javnih finansija. Lokalna obojenost i nacionalna predodređenost, odnosno, poželjnost razvoja javnih finansija prema nacionalnim parametrima, u međuvremenu je preosmišljena. Globalni izazovi su dodali nove funkcije nacionalnim javnim finansijama, u kontekstu reakcije na globalizaciju njenih glavnih aktivnosti i kompetencija.

Rastuća kompleksnost međunarodnih ekonomskih odnosa apostrofira značaj internacionalnog aspekta

oporezivanja korporativnog sektora. Globalizacija praktično znači da je transnacionalna korporacija poreski obveznik više zemalja, uslovljavajući preklapanje nacionalnih poreskih jurisdikcija i otvarajući krupno pitanje međunarodnog dvostrukog oporezivanja. Pošto aktuelni globalni poreski sadržaj reprezentuje disharmonija između nacionalnog poreskog sistema, na jednoj strani, i međunarodno efikasne alokacije resursa i pravične raspodele međunarodne poreske osnove, na drugoj strani, nastavlja se traganje za metodološkom formom koja može optimalizovati teret međunarodnog dvostrukog oporezivanja.

Međunarodno poresko planiranje, kao neposredan izdanak disharmonične oficijelne procedure međunarodnog oporezivanja, može poprimiti različite forme. Istraživanjem efekata osnovnih oblika međunarodnog poreskog planiranja došli smo do konkretnih rezultata.

Transnacionalna korporacija može da, osmišljenim restrukturiranjem globalnih poslovnih transakcija, ostvari „ekstra“ smanjenje efektivnog poreskog tereta, u komparaciji sa nivoom poreskog tereta koji je standardno predviđen u okviru oficijelno ustanovljene procedure međunarodnog oporezivanja (OECD). Ova konstatacija je direktno izvedena iz prve istraživačke hipoteze, koja apostrofira postojanje inverznog odnosa između dužine perioda odlaganja repatrijacije stranog dohotka iz strane filijale u matičnu korporaciju u zemlji rezidentstva, na jednoj strani, i efektivnog poreza koji plaća rezidentna matična korporacija (TNK), na drugoj strani.

Ukoliko je veća međunarodna razlika stopa poreza na dohodak korporacije, utoliko je veća korist od manipulacije u oblasti određivanja cena za međukompanijske transakcije. Sve dok postoje razlike u stopama poreza na dohodak korporacije između zemalja, postoji realan podsticaj za TNK da lociraju svoj dohodak u zemljama s niskim porezima, a svoje troškove u zemljama s visokim porezima. Na osnovu prezentiranih konstatacija možemo odbraniti drugu istraživačku hipotezu i zaključiti da rast međunarodnih razlika u stopama poreza na dohodak korporacije podstiče međunarodnu realokaciju kapitala.

Potvrđujući treću hipotezu rada, u istraživanju smo eksplicitno došli do zaključka da, prilikom definisanja metodologije i valorizacije efekata oporezivanja TNK, svako redizajniranje poreza na dohodak korporacije u zemlji destinacije kapitala, u Republici Srbiji, mora biti integralno posmatrano sa korespondentnim poreskim rešenjima u zemljama rezidentstva TNK, u zemljama članicama EU. Aktuelne reformske tendencije u EU dvostrano utiču na domete poreskog planiranja u Republici Srbiji, u formi atraktiviziranja neporeskih instrumenata za unapređenje konkurentnosti privrede RS, i u formi prolongiranja međunarodnog pritiska na budžet Republike Srbije.

Osnovne afirmativne specifičnosti ovog rada reprezentuju standardna metodologija, originalna ilustracija tretiranih problema i argumentovana obrazloženja dobijenih rezultata. Osnovni nedostatak ovog rada je parcijalan pristup analiziranoj problematici, pošto brojni respektabilni instrumenti međunarodnog poreskog planiranja nisu uključeni u analizu.

Rad je značajan za akademsku zajednicu, ali i za kreatore poreske politike. U Republici Srbiji su relativno retke analize multidimenzionalnih pitanja međunarodnog poreskog planiranja i/ili sličnih problema iz šireg korpusa „međunarodno oporezivanje“. Republika Srbija se u ovoj oblasti nalazi na začelju grupe zemalja Jugoistočne Evrope, zbog apsolutnog odsustva normativnog i praktičnog razvoja, posebno na segmentu administrativne kontrole transfernih cena. Ovaj rad može biti inspirativan za istraživače koji su u profesionalnom radu tangentni sa fokusiranom tematikom. U daljim istraživanjima pažnju treba usmeriti na petnaest otvorenih pitanja koja je OECD istakla u akcionom planu za 2014. i 2015. godinu.

Rad je praktično značajan i problemski ilustrativan za kreatore poreske politike Republike Srbije, pošto ukazuje na kompleksnost i izazove međunarodnog poreskog planiranja. Sprovedeno istraživanje nam omogućuje da, za potrebe kreatora poreske politike Republike Srbije, formulišemo konkretne instruktivne poruke.

Prvu instruktivnu poruku inicira pitanje efekata odlaganja repatrijacije međunarodnog dohotka: Kada je u pitanju pozicija zemlje plasmana kapitala, pozicija Srbije, koji su objektivni potencijali poreskog preferenciranja korporativnog sektora u pogledu privlačenja stranog kapitala? Apostrofiramo granični primer metoda kredita za strani porez. Kreatori poreske politike moraju imati u vidu da zemlja porekla kapitala aktivira vlastiti poreski režim u momentu repatrijacije dohotka, koji može imati i negativne posledice za prethodno odobrene poreske podsticaje u zemlji plasmana kapitala. U meri u kojoj poreski podsticaj zemlje plasmana kapitala rezultira poreskom obavezom koja je manja od poreske obaveze predviđene u zemlji porekla, odobrena poreska beneficija u zemlji plasmana može biti ponovo oporezovana u zemlji porekla. Ukoliko se prezentirani granični scenario realno odigra, tegoban kuriozitet je faktički transfer poreskih prihoda iz trezora zemlje plasmana (RS) u trezor zemlje porekla (EU).

Drugu instruktivnu poruku inicira pitanje efekata realokacije međunarodnog dohotka: Koji su osnovni metodološko-praktični izazovi tematike transfernih cena u RS? Rastući značaj TNK (MNK) u RS se ispoljava u nepostojanju nezavisnih preduzeća u brojnim privrednim delatnostima. Na rastuću složenost poslovanja TNK (MNK) treba odgovoriti simplifikacijom procedure oporezivanja, koja počiva na poznavanju prirode poslovne transakcije i na proceni rizika od pojavljivanja manipulacija transfernim cenama po pojedinim delatnostima/velikim entitetima. Zbog internacionalnih implikacija transfernih cena, tokom izgradnje sopstvene baze podataka, treba koristiti Amadeus bazu podataka – baza podataka uporedivih finansijskih informacija za javne i privatne kompanije u Evropi (<https://amadeus.bvdinfo.com/>). Poreska administracija RS treba da bude usmerena na aktuelan koncept „Prethodnog dogovora o ceni“. Rezultanta APA koncepta (Advance Pricing Agreement) je troškovno efikasan rezultat, ostvarivanje određenog nivoa smanjenja tenzije na relaciji obveznici – administracija uz najniže moguće ukupne troškove.

Treću instruktivnu poruku inicira pitanje aktuelnih i perspektivnih reformskih poreskih tendencija: U pogledu mobilizacije kapitala razvijenih zemalja,

do koje granice je u zemlji plasmana kapitala, u RS, opravdano primenjivati strategiju smanjenja stope poreza na dobit preduzeća? Reper je uporedan odnos visina poreza plaćenog u zemlji plasmana kapitala i stranog poreskog kredita u razvijenoj zemlji porekla kapitala.

Prethodno saopštene instruktivne poruke su utemeljene ideje koje se sa različitih problemskih „strana“ slivaju u jedinstveno „izvorište“: karakter i potencijali poreskog sistema su verna refleksija dostignutog nivoa ekonomskog razvoja. Poreski sistem RS nije, niti može biti, individualni „prethodnik“, već samo „uporednik“, a najčešće je „sledbenik“ dostignutog stepena ukupne ekonomsko-tehnološko-socijalno-političke emancipacije. Razvojno propulzivni dometi poreskog sadržaja će se direktno proporcionalno povećavati sa intenziviranjem logističke podrške iz samog fundamenta razvoja: (a) iz razvoja međunarodno prepoznatljive preduzetničke klime, kada poslovni ambijent Republike Srbije postane proevropski izdanak, a ne rezultanta učestalih, kratkoročno omeđenih, nestrategijskih reformskih poteza; (b) iz profesionalne i institucionalne odgovornosti, kada kredibilitet ne samo poreskih aktera, kao pretpostvaka za uspeh i poslovnu reputaciju, postane suvišno pitanje.

ZAHVALNICA

Ovaj rad je deo Projekta interdisciplinarnih istraživanja (br. 41010), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

REFERENCE

- Arnold, B. (2010). Canada. In B. Arnold, & H. Ault (Eds.), *Comparative Income Taxation: A Structural Analysis* (pp. 27-45). New York, USA: Aspen Publishers.
- Bird, R., & Mintz, J. (2003). Sharing the International Tax Base in a Changing World. In S. Cnossen, & H. Sinn (Eds.), *Public Finance and Public Policy in the New Century* (pp. 405-446). Cambridge, Massachusetts, USA: The MIT Press.

- Deloitte Touche Tohmatsu Limited. (2013). *Investment in Switzerland 2013: Reach, relevance and reliability* (1-17). Zurich, Switzerland: Deloitte Touche Tohmatsu Limited.
- Devereux, M., & Keuschnigg, C. (2009). *The Distorting Arm's Length Principle* (Working paper). (1-37). Oxford, UK: Oxford University Centre for Business Taxation.
- European Commission. (1998). Conclusion of the Ecofin Council Meeting on 1. December 1997 concerning taxation policy. *Official Journal of the European Communities*, C2/01-C2/06.
- European Commission. (2010). *Europe 2020 Strategy: A Strategy for smart sustainable and inclusive growth*. COM(2010) 2020. Brussels, Belgium: European Commission.
- European Commission. (2011). *Council Directive on a Common Consolidated Corporate Tax Base. (CCCTB)*, COM(2011) 121/4, 2011/0058 (CNS). Brussels, Belgium: European Commission.
- Gravelle, J. (2013). *Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion*. Washington, DC, USA: Congressional Research Service.
- Hyman, D. (2011). *Public Finance: A Contemporary Application of Theory to Policy*. Mason, Ohio, USA: South-Western Cengage Learning.
- KPMG International. (2014). *Corporate Tax Rate Table*. Switzerland: KPMG International
- OECD. (1998). *Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*. (25-35). Paris, France: OECD Publishing.
- OECD. (2010a). *OECD Model Tax Convention on Income and on Capital*. Paris, France: OECD Publishing.
- OECD. (2010b). *OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations*. Paris, France: OECD Publishing.
- OECD. (2013a). *Action Plan on base Erosion and Profit Shifting*. (24-49). Paris, France: OECD Publishing .
- OECD (2013b). *Addressing Base Erosion and Profit Shifting*. (15-25; 83-86). Paris, France: OECD Publishing.
- OECD. (2014). Development Assistance Committee. *Explanation of Concepts Used in Concessionality and Grant Element Calculation*. Paris, France: OECD Publishing.
- Repetti, J. (2010). The United States. In B. Arnold, & H. Ault (Eds.), *Comparative Income Taxation: A Structural Analysis* (pp. 173-192). New York, USA: Aspen Publishers.
- Russo, R. (Ed.). (2007). *Fundamentals of International Tax Planning*. Amsterdam, The Netherlands: The International Bureau of Fiscal Documentation.
- Schon, W. (2010). Germany. In B. Arnold, & H. Ault (Eds.), *Comparative Income Taxation: A Structural Analysis* (pp. 65-91). New York, USA: Aspen Publishers.
- Schon, W. (2012). Transfer Pricing - Business Incentives, International Taxation and Corporate Law. In S.Wolfgang & K. Konrad (Eds.), *Fundamentals of International Transfer Pricing in Law and Economics*. Munich, Germany: Springer.
- Schreiber, U. (2013). *International Company Taxation*. Mannheim, Germany: Springer.
- Silberztein, C. (2011). Transfer pricing aspects of intangibles: the OECD project. *Transfer Pricing International Journal*, 8, 1-6.
- Službeni glasnik Republike Srbije (1991). broj 76/91.
- Službeni glasnik Republike Srbije (1994). broj 43/94.
- Službeni glasnik Republike Srbije (2011). *Zakon o privrednim društvima*. broj 36/11; 99/11.
- Službeni glasnik Republike Srbije (2014). *Zakon o porezu na dobit pravnih lica*. broj 25/01; 80/02; 80/02; 43/03; 84/04; 18/10; 101/11; 119/12; 47/13; 108/13; 68/14.
- Službeni glasnik Republike Srbije (2014). *Pravilnik o transfernim cenama i metodama koje se po principu „van dohvata ruke“ primenjuju kod utvrđivanja cena transakcija među povezanim licima*. broj 61/13; 8/14.
- Steimle, P. (2014). *International Fiscal Pressures on Switzerland: How the Swiss Corporate and Individual Tax System Will Maintain / Increase Its Attractiveness* (pp. 1-11). <http://www.steimle-consulting.ch/repository/File/International%20pressures%20-%20March%202014.pdf>
- United Nations. (2013). *Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries*. (191-258). New York, USA: UN.
- <https://amadeus.bvdinfo.com/>

Primljeno 10. jula 2014,
nakon dve revizije,
prihvaćeno za publikovanje 15. decembra 2014.
Elektronska verzija objavljena 22. decembra 2014.

Srđan M. Đinđić je vanredni profesor na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu, gde je doktorirao iz uže naučne oblasti Finansije, finansijske institucije i osiguranje. Izvodi nastavu na osnovnim i master akademskim studijama Fakulteta, na nastavnim predmetima Javne finansije i Komparativni poreski sistemi.

EVALUATION OF THE EFFECTS OF INTERNATIONAL TAX PLANNING

Srdjan M. Djindjic

Faculty of Economics, University of Kragujevac, Kragujevac, Serbia

In this paper, the effects of the essential instruments of tax planning related to the effects of the deferral of the repatriation of international income, the effects of the reallocation of international income and the effects of the current and perspective reform tendencies in the EU member countries on the achievements of international tax planning in the Republic of Serbia are valorized. By a meaningful restructuring of its global business transactions, a transnational corporation can gain an „extra” reduction in the effective tax burden, compared to the level of the tax burden standard, overlooked within the officially established procedure of international tax planning (OECD). As long as there are differences in the corporate income tax rates among the countries, there is a realistic incentive for TNCs to locate their income in low-tax countries and their expenses in high-tax countries. The actual reform tendencies in the EU have a two-sided influence on the achievements of tax planning in the Republic of Serbia, in the form of activating non-tax instruments for an improvement of the competitiveness of the Serbian industry as well as in the form of prolonging international pressure on the budget of the Republic of Serbia.

Keywords: international taxing, international tax planning, transnational corporation, repatriation of international income, reallocation of international income

JEL Classification: H25, F23